

Arbeids- og sosialdepartementet
v/ politisk ledelse
Postboks 8019 Dep
0030 Oslo

Oslo, 15.02.2019

Innspill til statsbudsjettet 2020

HLF (Hørselshemmedes Landsforbund) ønsker med dette å overbringe våre forventninger til statsbudsjettet for 2020.

HLF er Norges største organisasjon for mennesker med funksjonsnedsettelse med rundt 66 000 medlemmer. 14,5 % av Norges befolkning over 20 år¹ har en hørselshemming som påvirker hverdagen, som sosial isolasjon og frafall fra utdanning og arbeidsliv. En del av disse har behov for omfattende rehabilitering, mens andre trenger tilrettelegging, hjelpemidler og kunnskap i å mestre sin hverdag. Gruppen hørselshemmet er mangfoldig og stadig flere rammes av hørselsnedsettelse. Anslag viser at det i 2020 vil være om lag en million av Norges befolkning som vil ha en hørselsutfordring.

1. Hørselsplan, en helhetlig plan for hørselshemmede

(Likelydende tekst er også sendt Helse- og omsorgsdepartementet)

HLF ber regjeringen utarbeide en hørselsplan. Planen skal være helhetlig innen hørselsområdet, beskrive og foreslå tiltak blant annet innen utredning og diagnostisering, utprøving og tildeling av høreapparater og annet hørselsteknisk utstyr samt oppfølging med mestrings- og rehabiliteringstiltak. Planen må også inneholde en beskrivelse av tilgang på nødvendig kompetanse i hørselsomsorgen.

Regjeringens mål er å skape pasientens helsetjeneste og at det er et offentlig ansvar å sikre gode helse- og omsorgstjenester til alle. Hørselshemmede rapporterer om ulik oppfølging, manglende mestrings- og rehabiliteringstilbud, lang ventetid ved hørselssentralene, manglende kompetanse hos helse- og omsorgsarbeidere for å nevne noe. I tillegg er det store geografiske forskjeller.

Primærhelsemeldingen (Meld.St.26 2014-2015) peker på at personer med hørselstap er et eksempel på en stor pasientgruppe med rehabiliteringsbehov. I opptrappingsplanen for habilitering og rehabilitering (2017-2019) skrives det at tilbudet til hørselshemmede er lite tilgjengelig. Ingen tiltak nevnes. Tverrfaglighet samt etablering av primærhelseteam og oppfølgingsteam er positivt, men disse må også fylles med hørselsfaglig kompetanse. En arbeidsgruppe i regi av Helsedirektoratet anbefaler som strategisk mål at kommunen må ta et større ansvar for rehabilitering og sikre samsvar mellom behov og tilbud². Videre anbefaler de styrket kompetanse og økt faglig bredde samt tilgang til profesjonsspesifikk fagkompetanse på høyskole-/universitetsnivå når det gjelder sansetap.

Hørselstap hos eldre må følges opp. Ansatte i primærhelsetjenesten må ha kunnskap om vedlikehold av høreapparater og bruk av kommunikasjonsutstyr for hørselshemmede. Forskning viser at eldre med ubehandlet hørselstap har større risiko for å utvikle demens og at så mye som ett av ti demenstilfeller kan relateres til ubehandlet hørselstap. Bruk av høreapparat er forebyggende. Prop. 1 S (2015-2016) fra Arbeids- og sosialdepartementet redegjør for økte utfordringer knyttet til at flere personer vil få varig hørselstap på grunn av økt levealder og at flere unge vil kunne få varig hørselstap grunnet støyskader. Videre rapporteres det om økt tilrettelegging på arbeidsplassen og

¹ Engdahl B, Tambs K, Borchgrevink HM, Hoffman HJ. Screened and unscreened hearing threshold levels for the adult population: Results from the Nord-Trøndelag Hearing Loss Study. *Int J Audiol.* 2005; 44:213-30.
http://www.fhi.no/eway/default.aspx?pid=239&trq=Content_6496&Main_6157-6263:0:25.6102&MainContent_6263-6496:0:25.6109&Content_6496-6178:50246:25.6109:0:6562:14:::0:0

² "Avklaring av ansvars- oppgavedeling og mellom kommunene og spesialisthelsetjenesten på rehabiliteringsområdet", rapport fra Helsedirektoratet 02/2012. IS-1947.

økte utgifter til tolkehjelp. Prop. 1 S (2018-2019) skriver at det økende behov for tolking, bl. a fordi flere unge hørselshemmede tar høyere utdanning. HLF er bekymret for at det dokumenterte behovet ikke møtes med rehabiliterings- og mestringstiltak for å motvirke negative konsekvenser ved det å ha hørselshemming.

Mange hørselshemmede havner ufrivillig utenfor arbeidslivet på grunn av manglende rehabiliteringstilbud eller lang ventetid på de få tilbud som finnes. I januar 2018 var den gjennomsnittlige ventetiden ved hørselssentralene for tilpasning av høreapparat på 21,3 uker. En dansk undersøkelse viser at nedsatt hørsel har en effekt i forhold til arbeidsmarkedstilknytning. Sannsynligheten for arbeidsløshet, førtids- og uførepensjonering øker i takt med hørselstap. En person med hørselstap er også mer psykisk utmattet etter endt arbeidsdag enn andre. Socialforskningsinstituttet i Danmark har beregnet at det danske samfunn årlig taper 2,7 milliarder i arbeidsproduksjon ved at hørselshemmede i alderen 50-64 år står utenfor arbeidslivet. Tidlig og riktig rehabilitering kan motvirke dette³. Dette viser at hørselstap har klare samfunnsmessige omkostninger.

I tillegg viser både norske og internasjonale studier at mange høreapparater ikke tas i bruk, fordi tilpasning og opplæringen i bruken er mangelfull. Tallet kan være så høyt som 22 prosent⁴. Tar vi utgangspunkt i bevilgningen for 2017, kan det innebære at høreapparater for over 130 millioner kroner årlig som regel rett legges i en skuff. Forskning viser at bruk og nytte av høreapparat er signifikant knyttet til oppfølging av hørselsfaglige instanser⁵. I tillegg kommer andre store samfunnsmessige kostnader, både på individ- og samfunnsnivå. Tilpasning og opplæring i bruk av høreapparater sorterer hovedsakelig under Helse- og omsorgsdepartementet (HOD) sin ansvarsportefølje, mens utgiftene til selve høreapparatene sorterer under Arbeids- og sosialdepartementet (ASD). Det er derfor viktig at HOD og ASD samhandler i oppfølgingen av hørselshemmede, slik at ressursene nyttiggjøres til beste både for individet og samfunnet.

SINTEF arbeider med å gi en vurdering av dagens organisering av formidlingen av høreapparat på oppdrag av Arbeids- og sosialdepartementet. Helse- og omsorgsdepartementet skal gi en vurdering av tjenestetilbudet innen hørselsomsorgen til Helse- og omsorgsdepartementet. Begge rapportene leveres i løpet av 2019. Rapportene bør inngå i en helhetlig kunnskapsinnsamling innen hørselsomsorgen og danne grunnlaget for en hørselsplan.

HLF mener at å utarbeide en helhetlig plan for hørselsfeltet vil bidra til å sette i system hva som er behovet og for så å utvikle hvilke tiltak som vil bidra til at hørselshemmede gir mulighet for gode liv. Vi oppfordrer Arbeids- og sosialdepartementet til å utarbeide dette i samarbeid med Helse- og omsorgsdepartementet. HLF stiller sin brukerkompetanse til disposisjon i dette arbeidet.

2. Tilpasningskurs

HLF ber om:

- En videreføring av tilpasningskursene med finansiering i folketrygden.
- En fortsatt satsing på tilpasningskurs for hørselshemmede ved HLF Briskeby

Hørselshemmede har i dag en lovhjemlet rett på tilpasningskurs gjennom folketrygden, med den finansielle sikkerheten dette innebærer. HLF ønsker ikke en endring i dette. Dette sikrer tilgang til tilpasningskurs uavhengig av bosted eller økonomi.

³ Uhørt? Betydningen af nedsat hørelse for arbejdsmarkedstilknytning og arbejdsliv. København 2006, Socialforskningsinstituttet https://pure.sfi.dk/ws/files/257614/0622_Uhort.pdf

⁴ Solheim, Jorunn: "Hearing loss in the elderly" Doktoravhandling, Universitetet i Oslo (2011)

⁵ Solheim, J. et al (2012): "Factors affecting older adults' use of hearing aids". Scandinavian Journal of Disability Research.

Det er viktig med en helhetlig og individuell tilpasset rehabilitering for yrkesaktive hørselshemmede, slik at hørselshemmede både er i stand til å komme raskere tilbake til arbeid og/eller beholde jobben. I rehabiliteringsfasen må det psykososiale vektlegges, med særlig fokus på mestring av og deltakelse i arbeidslivet. Bevissthet og informasjon omkring ekstrabelastningene hørselshemmede har i arbeidslivet, er av stor betydning både i det forbedrende og det forebyggende arbeidet.

I dag er det få mestrings- og rehabiliteringstilbud for hørselshemmede som er yrkesaktive, er i ferd med å falle ut eller ønsker seg tilbake i arbeid. HLF Briskeby har siden 2004 holdt tilpasningskurs for voksne tinnitus- og méniererammede, personer med cochlea implantat, tunghørte og døvblitte i yrkesaktiv alder og er landets ledende fagmiljø på rehabilitering innen området. Vi er fornøyd med at departementet ved Arbeids- og velferdsdirektoratet har imøtesett den økende etterspørselen etter kurs ved HLF Briskeby de siste årene og har godkjent deres søknad om antall kursdøgn.

Tilpasningskursene er etterspurt og midler til å avholde flere kurs må prioriteres. Det er også etterspørsel etter kommunikasjons- og oppfølgingskurs fra tidligere deltakere på tilpasningskurs.

3. Høreapparater, tinnitusmaskerere og hørselstekniske hjelpemidler

HLF ber om at

- dagens finansieringsansvar for høreapparater, tinnitusmaskerere og hørselstekniske hjelpemidler i folketrygden bevares
- høreapparatbrukere tilbys god opplæring og oppfølging som ledd i rehabiliteringsprosessen, i tråd med standarden for høreapparatformidling.
- at det kortes ned på ventetider på tildeling og reparasjoner av høreapparater
- at høreapparater skal være gratis for brukeren

Hørselshemmede har i dag en lovhjemlet rett på høreapparater gjennom folketrygden, med den finansielle sikkerheten det innebærer. HLF ønsker ikke en endring i finansieringssystemet. Det er viktig å ha en fullverdig høreapparatformidling, som sikrer likt tilbud uavhengig av bosted eller økonomi. Det gjør dagens ordning. Det vil i fremtiden med den demografiske utviklingen være flere eldre som trenger høreapparater og tilhørende hjelpemidler. Å sikre at denne gruppen har optimale høreapparater og hjelpemidler, vil føre til aktive eldre og lengre botid hjemme.

Hørselshemmede som har behov for, men som ikke får tilrettelegging og hjelpemidler, faller svært enkelt ut av jobb. Det er viktig med en optimal formidling av høreapparater, tinnitusmaskerere og andre hørselstekniske hjelpemidler. I tillegg er det viktig for å sikre god nytte av høreapparatene, at bruker tilbys kompetent opplæring og oppfølging som ledd i mestringsprosessen. Lange ventetider kan også gi andre samfunnsøkonomiske kostnader, som sykemelding og frafall fra aktiv samfunns- og yrkesdeltakelse. Dette gjelder også ventetid på reparasjoner av tildelte hjelpemidler.

HLF har i samarbeid med det hørselsfaglige miljøet i Norge⁶ undersøkt spesialisthelsetjenestens formidling av høreapparater. Hovedfunnet er at norske høreapparatformidlere, under stramme finansielle rammer, gjennomgående leverer god kvalitet på det tekniske-medisinske (diagnostisering og tilpasning), mens det er et betydelig forbedringspotensial innen det psykososiale (oppfølging, audiologisk rådgivning og rehabilitering). Helsedirektoratet, NAV og helseforetakene anbefalte i en utredning fra 2011⁷ at standarden⁸ gjøres obligatorisk så vel for hørselssentraler som for ØNH-

⁶ Evaluering av NS-EN 15927:2010 «Tjenester tilknyttet formidling av høreapparater»: Et samarbeid mellom: HLF, Norsk Audiografforbund, Norsk teknisk Audiologisk forening, Norsk Audiopedagogisk Forening, Lovisenberg Diakonale Sykehus, Den Norske Legeforeningen og Bransjeforeningen for helse- og velferdsteknologi. Oktober 2014.

⁷ «Ansvaret for ortopediske hjelpemidler og høreapparater», side 46

⁸ NS-EN 15927:2010 «Tjenester tilknyttet formidling av høreapparater». Gjeldende for norske hørselsklinikker siden 2011.

avtalespesialister. For å mestre sin hørselshemming og være aktive samfunnsborgere er det som skjer etter at brukeren har mottatt sitt tekniske hjelpemiddel, som et høreapparat er, av avgjørende betydning.

Riktig rehabilitering og tilførsel av kunnskap om hvordan brukeren kan nyttiggjøre seg sitt høreapparat er viktig. Dette gjelder for alle hjelpemidler. Uten god nok opplæring og motivasjon til selv å ta hjelpemidler aktivt i bruk vil de ikke bli nyttiggjort. I en rehabiliteringsprosess er det viktig at det gis opplæring i bruk av høreapparat og tilbud om rehabiliteringskurs der hørselshemmede blant annet får økt kompetanse om sin egen sykdom og hvordan hverdagen kan mestres. Dette må utføres av personale med hørselsfaglig kompetanse.

4. Tolk

HLF ber om:

- en satsing på tolkeområdet og særskilt på skrivefolk.
- at det ansettes flere offentlige skrivefolk i NAV / ved Tolkesentralene.
- en videreføring av finansiering av tolketjenestene i folketrygden.

Hørselshemmede har i dag en lovhjemlet rett på folketrygden, med den finansielle sikkerheten dette innebærer. HLF ønsker ikke en endring i dette. Mange hørselshemmede er avhengige av skrivefolk for å være en aktiv samfunnsborger, såvel under utdanning, i arbeidslivet, i organisasjonslivet som på fritiden. HLF får tilbakemelding om at hørselshemmede får avslag på skrivefolk. Planlagte aktiviteter må derfor avlyses og aktiv samfunnsdeltakelse hindres. Resultatet blir ofte sosial tilbaketrekking, isolasjon og ensomhet. Tolketjenesten begrunner avslag med at det ikke er kapasitet nok, at det er for få tolker til å ta skrivefolkoppdrag og at tolkene ikke kan pålegges å arbeide kveld eller helg. Det siste begrunnes i at de fleste skrivefolkene er frilansere. For brukerne er det rettighetsbrudd som støter dem ut av aktiv samfunnsdeltakelse.

I statsbudsjettforelegget for 2018-2019 vedgår Arbeids- og sosialdepartementet at det er økende behov for tolking, men likevel ble det ikke lagt opp til en volumvekst.

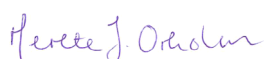
Det er viktig å opprettholde fokuset på tolkeområdet som helhet, men spesielt på gode formidlingsrutiner og på rekruttering av tolker. NAV og tolkesentralene må ansette flere skrivefolk i tolketjenesten, slik at også kortvarige og mer ugunstige oppdrag dekkes.

Når det gjelder organisering av tolkeområdet viser vi også til brev sendt departementet 13.02.2019 med tilbakemelding på PROBA-rapporten. Brevet er sendt som en felles tilbakemelding fra brukerorganisasjonene Norges Døveforbund, Landsforbundet for kombinert Syns- og Hørselshemmede/Døvblinded, Foreningen Norges døvblinde og Hørselshemmedes Landsforbund.

HLF ser frem til et samarbeid om statsbudsjettet for 2020 og håper regjeringen evner å prioritere disse viktige områdene. For ytterligere informasjon kan undertegnede kontaktes på orholm@hlf.no eller mobil 91628776.

Med vennlig hilsen

HLF (Hørselshemmedes Landsforbund)

Merete J. Orholm

Leder av interessepolitisk avdeling